

Enescu și spiritualitatea românească

de MIRCEA HORIA-SIMIONESCU

Lipsiți de informații suficiente despre multe aspecte și împrejurări care alcătuiesc și mișcă cinematografic o biografie, unele figuri strălucite ale istoriei, culturii și civilizației noastre, încălzite de dragostea și recunoștința pe care le-o păstrăm, se retrag lesne în legendă, undeva foarte departe și foarte sus, într-o zonă a lumii care se pierde în aureolă, de unde ne trimite peste veac iradiațiile actelor simbolice și ale semnificațiilor exemplare. Cercetarea noastră nu poate descoperi liantul care ține pietrele sfinte împreună, analiza nu izbutește să mărunțească pînă la detaliu viața cu mișcările ei adînci, pentru a inseria cronologic faptele și a desfășura credibil biografia personalității iubite.

Ce știm, în fond, despre Decebal, Vlad Țepeș, Pîrveu Mutu, Anton Pann și chiar despre Nicolae Bălcescu? Puținele date pe care le avem despre ei — cele de la incidența ființei lor cu istoria, cu evenimentele purtînd date incontestabile — sînt singurele certe și elocvente, restul rămîne în necunoscut, materialul cotidian lipsește, astfel că nu sînt posibile decît recompuneri fragmentare. Cîte împliniri ale intuiției și imaginației lui Camil Petrescu descoperim în marea frescă ce se cheamă „Un om între oameni“, ca să luăm exemplul unei personalități de pe urma căreia au rămas totuși numeroase documente? ! În lipsa detaliilor de care orice evocare are nevoie, respectul și afecțiunea noastră trimite figura ilustră în legendă, și însuși Eminescu, după atîția ani de cercetare documentară, după categorica repunere în termeni comensurabili de către un Călinescu și Perpessicius, nu coboară încă din zona violacee a mitologiei.

George Enescu a trăit însă în secolul nostru, pînă mai ieri, datele biografiei lui ne sînt aproape complet cunoscute, spațiul de desfășurare a activității sale ne este familiar. Enescu vorbea la telefon, călătorea cu trenuri rapide, cu automobilul și avionul, scria cu stiloul nu numai despre muzică dar și articole de atitudine civică despre evenimentele care ne-au tulburat și nouă cugetul, asculta discuri microsion și magnetofonul, cînta în săli moderne cu acustică științific calculată, dădea interviuri marilor ziare, s-a supus investigațiilor Röntgen și tratamentelor medicale cu antibiotice și trăia, ca și noi, sub emoția tuturor marilor descoperiri

științifice pe care noi le cunoaștem. Era, ca om, un om al vremii noastre, un om modern, care se bucura de binefacerile civilizației și de instrumentele noastre, ale celor de azi, pentru a-și desfășura ampla activitate. Și cu toate acestea, și persoana lui tinde să alerge, ca și cele din alte epoci, înapoi în legendă, înapoi în mit, ca să împrumute, pe măsură ce anii trec, fizionomia hieratică a marilor patroni ai istoriei și spiritualității neamului românesc.

Nu mă întorc mai departe decît la monumntala monografie „George Enescu“, editată în 1971 de Academia de științe sociale și politice (Institutul de istoria artei), din paginile căreia, cu toată străduința și cu toate izbinzile de reconstituire detaliată a biografiei, nu lipsesc, ba chiar abundă, elementele și tendințele de aureolare și explicare misterioasă a ceea ce ne-am obișnuit să numim „fenomenul Enescu“. Dacă îndrăznesc să fac o asemenea constatare, ea nu intenționează nicidecum a fi un reproș, monografia amintită remarcîndu-se printr-o ținută științifică îngrijită. Altceva vreau să se rețină, anume că o personalitate de complexitatea lui George Enescu, o trecere prin viață cu atîtea implicații în istoria contemporană a culturii și artei românești, cum a fost aceea a marelui muzician, chiar dacă se înscrie în date civile controlabile, rămîne ea însăși în forul conștiinței naționale și în inima tuturor celor ce-i cunosc opera, ca o prezență mitică, încărcată cu toate caracterele specifice.

Însemnează că înțelegerea noastră transferă ceva din caracterele atemporale permanente și reprezentative ale operei — în care poporul își recunoaște trăsăturile dintotdeauna și aspirațiile de frumos — persoanei artistului, pe care o construiește (sau o reconstruiește) după legi deosebite, smulgînd ființa creatorului din registrele temporalului și colorîndu-i portretul cu culorile estompate ale legendei și ale mitului. Laboriosul Enescu, înarmat cu toată știința secolului său despre arta interpretării și cu toate cunoștințele compozitorului modern, cedează în ochii noștri însetați de miracole lui Enescu — întemeietorul de țară a visului, deschizătorul de drumuri, profetului, astfel ca și personalitatea sa, pe deplin radiografiată de cercetători, se supune regimului geniului popular.

Se poate vorbi și despre Enescu ca despre Eminescu și Brîncuși, că trăiește „dincolo de istorie“ tocmai pentru că aparține organic întregii noastre istorii, întregii spiritualități românești, fixarea într-un anume cadru rămînînd o chestiune secundară, din moment ce creatorul și opera sa reprezintă timpul etern al neamului său.

Dar care sînt (și cum le putem numi) puterile tainice ale operei enesciene, ce invită pe contemporani să scoată pe creator din coordonatele strîmte ale timpului său? Enescu a cu-

noscut și a înțeles adinc folclorul nostru, a desprins, a analizat și a cuprins cu o rară intuiție, într-o sinteză de puritatea cristalului, esența acestui folclor. În vremea sa cercetările folclorului românesc erau destul de neconcludente, cu toate acestea, el le-a pătruns desăvârșit esențele, și nu este îndoială că nici o descoperire ulterioară oricât de senzațională în acest domeniu, nu este în stare să modifice intuițiile sale exacte, dimpotrivă le tot confirmă, pe măsură ce cercetarea aprofundează multiplele sale fațete. Dovadă stau rapso-diile, **Sonata a III-a pentru pian și vioară „în caracter popular românesc”, Impresiile din copilărie, Suita a III-a „Săteasca”** pentru orchestră, în care expresia compozitorului se vădește mai evident decât în alte lucrări, infuzată de spiritul graiului muzical popular, de însăși gândirea geniului popular. Nu știm cum cîntau oamenii de pe aceste meleaguri cu 2000—3000 de ani înainte (pentru că, așa cum se întîmplă și în alte culturi, orice indiciu documentar elocvent lipsește). dar nu ne este greu să recunoaștem în scrierile lui Enescu trăsături suficiente care să ne invite la a spune că, în esență, avem o idee destul de lămurită asupra muzicii de atunci, sufletul și gândirea transfigurate în lucrările marelui compozitor putînd fi identificate din cutare frază și din cutare inflexiune. Și, parafrazindu-l pe George Călinescu, chiar dacă documentar lucrurile n-ar sta astfel, sîntem siguri că un păstor venind din străfundurile istoriei noastre și-ar recunoaște dorul în plînsul, în tînguirea viorii **Sonatei a III-a**.

Mai „abstracte”, mai ascunse, accentele gândirii românești sînt prezente în mai toate lucrările lui George Enescu. Cînd se încearcă să se identifice în aceste lucrări ce anume aparțin fondului străvechi și ce nu din compozițiile enesciene se face o operațiune utilă și necesară important rămîne însă altceva : credința bazată pe constatările contactului nemijlocit cu muzica, cu expresia vie a gândirii, că în creația enesciană spiritualitatea noastră, în tot ce are ea sublim, este încorporată pe deplin și în expresia ei cea mai reprezentativă.

Așadar, Enescu aparține culturii noastre din totdeauna mai curînd decât oricărei perioade istorice. Ne recunoaștem în el ca într-o oglindă, tot ce avem mai nobil și mai nepieritor, se află depozitat în creația sa. Gîndindu-l cutreerînd de-a lungul întregii noastre istorii, îi fixăm mai statornic ființa decât dacă l-am închide în cadrul strîmt al unei jumătăți a secolului nostru, pentru că geniul lui cuprinde sensuri și gesturi artistice de dincolo de timp, permanente și definitorii pentru un neam întreg, pentru o întreagă cultură și civilizație.

Mărturii despre George Enescu

de OVIDIU VARGA

Pentru un muzician (sau chiar și numai pentru un iubitor al muzicii) care trăiește în cultul lui Enescu, nu există satisfacție mai mare decât aceea de a afla noi date, de a descoperi noi aspecte ale universului enescian, fie că este vorba despre viața sau despre creația genialului artist.

Răsfoind recent unele „fișe Enescu” am dat peste un material nepublicat încă — transcrierea unei emisiuni radiofonice — în care am găsit o seamă de mărturii deosebit de semnificative, unele inedite, referitoare la cîteva perioade din viața marelui nostru muzician, pe care acesta le-a petrecut în Statele Unite ale Americii, unde a susținut concerte strălucite, a creat unele dintre paginile sale nemuritoare, a îndrumat discipoli de prestigiu mondial și a legat prietenii trainice.

Aceste mărturii aparțin unor artiști de frunte ai Americii, printre care compozitorul Walter Piston, violonistul Yohudi Menuhin, dirijorul Howard Mitchell, pianistele Hephzibah și Yalta Menuhin, scriitoarea Helen Kaufman și violonista Helen Arof, o elevă a maestrului.

Enescu a făcut repetate popasuri în Statele Unite ale Americii între anii 1923—1950. Primele sale concerte au avut loc în ianuarie 1923 cînd a condus Filarmonica din Philadelphia, iar sub bagheta lui Leopold Stockovski a interpretat *Concertul pentru vioară și orchestră* de Brahms, în sala Carnegie din New York ; ultimul concert a avut loc în aceeași sală la 22 ianuarie 1950, de astă dată în calitate de violonist, pianist, dirijor și compozitor. Cu acest prilej a interpretat și *Concertul pentru două viori și orchestră în re minor* de Bach, avîndu-l ca partener pe Yehudi Menuhin, acompaniați de Orchestra Operei Metropolitan sub bagheta lui Ionel Perlea.

De altfel Enescu cu Menuhin, împreună cu Filarmonica din Philadelphia, au interpretat dublul *Concert* de Bach, încă în anul 1930 (Menuhin avea doar 16 ani) la un post de radio din New York. Înregistrarea acestui concert se află în Arhiva sonoră a Bibliotecii Publice din New York. (Poate că o copie după această înregistrare, cu Enescu în plină maturitate interpretativă, s-ar cuveni să existe și în țara noastră, exemplu grăitor pentru muzicienii de azi și de mîine de la noi).